

OKUL-CAMİ BULUŞMASI PROJESİ ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA

A QUALITATIVE RESEARCH ON SCHOOL-MOSQUE MEETING PROJECT

Geliş Tarihi: 16.07.2020 Kabul Tarihi: 01.03.2021

✉ **RAHİME ÇELİK**

DR. ÖĞR. ÜYESİ
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ
orcid.org/0000-0003-4068-4155
rkavak@firat.edu.tr

✉ **SARE EVCİMİK**

DR. ÖĞRENCİSİ
ELAZIĞ İL MÜFTÜLÜĞÜ/UZMAN
orcid.org/0000-0003-4154-3434
sare_2323@hotmail.com

ÖZ

Okul-Cami Buluşması Projesi 2016 yılında Elazığ ilinde başlamış ve dört yıl boyunca devam etmiştir. Proje Elazığ İl Millî Eğitim Müdürlüğü ile İl Müftülüğü arasında imzalanan bir protokol ile başlamıştır. Proje kapsamında ilkököl 4. sınıftan lise son sınıfa kadar her yıl bir din dersinin camide işlenmesine karar verilmiştir. Proje yoluyla MEB ve DİB gibi köklü kurumun birlikte iş birliği yaparak nesillere millî ve manevî değerlerin öğretilmesi hedeflenmiştir. Bu çalışmanın amacı da Okul-Cami Buluşması Projesine yönelik öğretmen ve imam-hatiplerin görüşlerini belirlemektir. Nitel desenle planlanan araştırmada durum çalışması yöntemi kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu ile katılımcılardan veri toplanmıştır. Çalışma grubunu 12 din görevlisi ve 12 öğretmen oluşturmaktadır. Elde edilen veriler Nvivo 8 programı ile değerlendirilmiştir. Elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. Kod ve temalar oluşturulduktan sonra verilerin alt temaları oluşturulmuştur. Çalışmada elde edilen ana temalar proje kapsamında yapılan faaliyetler, projenin katkısı, yaşanan sorunlar, öneriler şeklindedir. Yapılan çalışma sonucunda projenin geliştirilmesine yönelik öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Okul-Cami İşbirliği, Caminin Eğitim Fonksiyonu, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi, Okul Dışı Öğrenme.

ABSTRACT

School-Mosque Meetings Project started in 2016 in Elazığ province and continued for four years. The project started with a protocol signed between Elazığ Provincial Directorate of National Education and Provincial Muftiate. Within the scope of the project, it was decided to hold one religious lesson in a mosque every year from 4th grade of primary school to the last year of high school. Through the project, it was aimed to teach national and moral values to the generations by the cooperation of two well-established institutions such as Ministry of National Education (MEB) and Presidency of Religious Affairs (DİB). The aim of this study is to determine the opinions of teachers and imams for the School-Mosque Meetings project. The case study method was used in the study, which was planned with a qualitative design. Data were collected from the participants with the semi-structured interview form. The study group consists of 12 religious officials and 12 teachers. The data obtained were evaluated by N-VIVO 8 program. The data obtained was analyzed by content analysis. After the codes and themes were created, sub-themes of the data were created. The main themes obtained in the study are the activities carried out within the scope of the project, the contribution of the project, the problems experienced, and suggestions. As a result of the work done, suggestions for the development of the project were presented.

Keywords: Religious Education, School-Mosque Cooperation, Education Function of the Mosque, Religious Culture and Moral Knowledge Lesson, Out-Of-School Education/Learning.

A QUALITATIVE RESEARCH ON SCHOOL MOSQUE MEETING PROJECT

SUMMARY

"School-Mosque Meetings Project" was prepared by Elazığ Province Mufti Yusuf Sarıkaya in 2016 and for the implementation of the project a protocol was signed between Elazığ Muftiate and Provincial Directorate of National Education. The project was carried out in cooperation with religious officials and teachers in order to teach students national and moral values, to introduce the mosque atmosphere and to contribute to their learning by experience and practice. According to this project, it was decided to teach at least 1 religious culture and moral knowledge lesson in each class from elementary school to high school. It is aimed that students go to the closest mosque to their school and inhale the spiritual atmosphere of the mosque. The voluntariness of the parents and students was taken into account in participating in the project. The project lasted four years.

The purpose of this study is to determine the opinions of teachers and imams who have made great contributions in carrying out the School-Mosque Meetings Project. The research was planned with a qualitative pattern and was carried out using the case study method as it was suitable for the structure of the study. Holistic multiple case pattern, one of the case study types, was preferred because it is suitable for planning and conducting the research. In the holistic multi-state pattern, each state is first handled within itself. Afterwards, a comparison is made between these states. The important point in this pattern is to collect data about the same dimensions. For this reason, first of all, information was obtained about the project works from each school and mosque, and then the data obtained were evaluated and comparisons were made.

In the study, participants were selected through snowball sampling. The working group of the research consists of 12 teachers working under MEB and 12 imams working under the DIB. Semi-structured interview technique was used to collect the data. In order to create interview questions, the relevant literature was reviewed and ideas were received from experts of the subject. The QSR N-VIVO 8 program was used in the analysis of the data. Due to the Covid-19 pandemic, the data was obtained by phone call. First of all, deciphering texts were obtained by transferring phone calls to computer environment. The obtained data were

analyzed by the researchers using content analysis. In order to increase the reliability of the research, the data were re-coded by two experts outside the research. Attention has been paid to the fact that the experts have previously carried out qualitative research. As a result of the coding, it was seen that one expert obtained 88% and the other expert obtained similar codes at 94%. As a result, a 91% consensus percentage was obtained in the data. It can be said that the study is reliable since the consensus percentage is higher than 80% and sufficient for the internal consistency of the study. The main themes that emerged according to the opinions received from the participants within the scope of the School-Mosque Meetings Project are "activities carried out within the scope of the project", "contribution of the project", "problems encountered", "suggestions". Sub-themes of the main theme of "activities carried out within the scope of the project" are; giving books as gifts, organizing seminars, giving information about the mosque, teaching lessons, praying and chatting. It has been determined that the most loading in the main activities under the scope of the project is to give information about the mosque. In the sub-theme, only two downloads were made for giving book gift. The theme of organizing a seminar was made only in the İzzetpaşa Mosque, which is the largest mosque in Elazığ. The other sub-themes of "Activities carried out within the scope of the project" theme are praying, chatting and teaching. Sub-themes of the main theme of "contribution of the project" are: gaining the habit of going to the mosque, meeting the mosque, parent satisfaction, student satisfaction, community awareness and prayer with the community, MEB and DIB Cooperation, learning the Qur'an, learning by experience and practice. Sub-themes of the "Encountered Problems" theme are; transportation, organization and planning and school administrations. In the "Suggestions" main theme, the participants were asked for solutions for the development of the project. Sub-themes of the main theme of "Suggestions" are to develop the project, provide transportation, provide in-service training, organization and planning and book evaluation. At the end of the study, suggestions were proposed in line with the opinions obtained by the researchers regarding the School-Mosque Meetings Project.

GİRİŞ

Son yıllarda bilim ve teknolojinin ilerlemesi ile meydana gelen gelişmeler, bireysel ve toplumsal ihtiyaçların farklılaşmasına neden olmaktadır. Buna bağlı olarak yetiştirilmesi hedeflenen insan özellikleri de değişmektedir. Bulduğumuz dönemde araştıran, eleştiren, sorgulayan, gözlemleyen ve iletişim becerilerine sahip insanları yetiştirmek önemli bir hale gelmiştir. Bu özelliklere sahip bireyleri yetiştirmek için sınıf ortamları yetersiz kalmakta, Okul dışı öğrenme ortamları her geçen gün daha da önem kazanmaktadır.¹

Okul dışı öğrenme, öğrencinin müfredat kapsamında okul dışına yapılan planlı gezilerde bizzat aktif olarak, yaparak, yaşayarak ve keşfederek öğrenmesi anlamına gelmektedir. Okul dışı öğretim, mekân olarak okul bahçesinde, okul civarında veya okulun dışında yapılan eğitimidir.² Okul dışı öğretim, okul döneminde ve müfredata göre gerçekleşen eğitim anlamına gelir, ancak fiziksel okul binası dışındaki ortamları ve kurumları kullanır.³ Okul dışı öğrenme etkinlikleri kavramı, okul duvarları dışında eğitimin amaçlarına uygun olarak, öğrencilerin ilgi ve istekleri doğrultusunda, ders içeriğine katkıda bulunmak, öğrencilerin dersi anlamasına yardımcı olmak ve kişiliklerini geliştirmek amacıyla, okul yönetiminin bilgisi ve öğretmenin rehberliği altında yapılan planlı, programlı ve düzenli

¹ Aykut Emre Bozdoğan vd., " Planlı Bir Alan Gezisi İçin Örnek Uygulama: Bir Fabrikası Gezisi." *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi* Hüseyin Hüsnü Tekişik Özel Sayısı, 1, (2015), 1-12.

² Ahmet Şimşek-Selahattin Kaymakçı, "Okul Dışı Sosyal Bilgiler Öğretiminin Amacı ve Kapsamı", *Okul Dışı Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ed. Ahmet Şimşek ve Selahattin Kaymakçı, (Ankara: Pegem Akademi, 2015), 2.

³ Hannu Salmi, *Science Centre Education: Motivation And Learning In Informal Education* (Finland: University of Helsinki, Department of Teacher Education, Doctoral Dissertation, 1993), 20.

çalışmalar olarak tanımlanmaktadır.⁴ Okul dışı öğretim yapılandırılmış, öğretmen ya da rehber liderliğinde ve genellikle önceden planlanmıştır. Bu anlamda, bilim ve teknoloji, tarih ve sanat müzeleri, akvaryumlar, planetaryumlar, bilim kampları, fabrikalar okul dışı bilim öğretiminin gerçekleştirilmesinde yararlanılan informal çevrelerdir.⁵

Okul dışı öğretimin amacı, okul dışında öğretim programında hedeflenen kazanımlara uygun olarak öğrencilerin yaş, istek ve ihtiyaçları doğrultusunda kişisel gelişimlerini sağlamaktır. Okul dışı öğretim, etkili öğretim yapmak, soyut bilgileri somutlaştırmak, eğitim öğretimde gerçekliği sağlamak, doğa sevgisi kazandırmak, çevre okuryazarlığını gerçekleştirmek ve insanlarla iyi ilişkiler kurmak için de yapılmaktadır.⁶

Okul dışı öğrenme ortamlarının eğitim ve öğretime etkisi üzerine çeşitli disiplinlerde birçok çalışma yapılmıştır. Okul dışı öğrenme ortamlarına yönelik ilgili literatüre bakıldığında konu ile ilgili ilk çalışmanın Blomberg (1967) tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir. Çalışmada, altıncı sınıf öğrencileri on dakika ila iki saat arasında değişen kısa alan gezilerine götürülmüştür. Bilim etkinlikleri, matematik, dil sanatları, sosyal bilgiler, sanat ve müzik gibi alanlar ile ilgili ortamlarda araştırma yürütülmüştür. Deneyle 1955 ile 1964 arasında 9 yıl boyunca devam ettirilmiştir. Araştırmacı tarafından öğrencilerin tepkileri, keşifleri ve yaratıcılıkları ilgili gözlemler not alınmıştır. Okul dışı etkinliklerin öğrenciler için geniş eğitimsel olanaklar sunduğu ve öğrenme için daha iyi bir ortam oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır.⁷

Yapılan araştırmalar, okul dışı çevrelere düzenlenen planlı gezilerin öğrencilerin bilgi, tutum ve motivasyonlarına olumlu yönde etki ettiğini⁸

⁴ Ersin Karademir, *Öğretmen ve Öğretmen Adaylarının Fen ve Teknoloji Dersi Kapsamında Okul Dışı Öğrenme Etkinliklerini Gerçekleştirme Amaçlarının Planlanmış Davranış Teorisi Yoluyla Belirlenmesi*, (Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013), 22.

⁵ Hülya Ertaş, *Okul Dışı Etkinliklerle Desteklenen Eleştirel Düşünme Öğretiminin, Eleştirel Düşünme Eğilimine Ve Fizik Dersine Yönelik Tutuma Etkisi* (Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2012), 55.

⁶ Şimşek-Kaymakçı, "Okul Dışı Sosyal Bilimler Öğretiminin Amacı ve Kapsamı", 4.

⁷ Karin Blomberg, *Direct Experience Teaching In The Out-Of-Doors* (Minneapolis: University Of Minnesota, Master's Thesis, 1967), 1-43.

⁸ Aykut Emre Bozdoğan, *Bilim ve Teknoloji Müzelerinin Fen Öğretimindeki Yeri ve Önemi* (Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2007), 142-332; Armağan Kulalığıl, *Sınıf Dışı Öğrenme Ortamlarında Gerçekleşen Öğretim Uygulamalarının 5. Sınıf Fen Bilimleri Dersinde Öğrencilerin Akademik Başarı, Yaratıcılık ve Motivasyonlarına Etkisi* (Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010), 10-142; Hicret Çebi, *Farklı Okul Dışı Öğrenme Ortamlarının Öğrencilerin Fen Bilimleri Dersine Karşı İlgisi Ve Tutumlarına Etkisi* (İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek lisans Tezi, 2018), 10-144.

ve akademik başarılarını artırdığını⁹ göstermektedir. Bu noktada okul dışı öğrenme ortamlarını planlayan öğretmenlerin etkisi devreye girmektedir. Alan yazında yapılan çalışmalar, öğretmenlerin okul dışı ortamlardaki öğrenmeye olumlu baktığını ancak çoğunlukla bu ortamları tercih etmediklerini göstermektedir.¹⁰ Maliyet, zaman ve bürokratik işlemler gibi etkenler yüzünden okul dışı öğrenme ortamlarının öğretmenler tarafından tercih edilmediği ortaya çıkmıştır.¹¹ Okul dışı öğrenme ortamlarına yönelik yapılan yurt içi çalışmalar Fen Bilgisi, Coğrafya ve Tarih alanlarında yoğunlaşmıştır.¹² Çünkü ülkemiz bu derslerin müfredatlarıyla ilişkilendirilebilecek doğal, tarihî mekânlar kadar teknoparklar, endüstriyel kuruluşlar, bilim, sanat ve kültür merkezlerine de sahiptir.

Fen, Coğrafya, Tarih ve Sanat dersleri kadar yukarıda bahsi geçen tüm mekânlar Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde de okul dışı öğrenme ortamları olarak kullanılabilir. Ancak henüz Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi kapsamında müfredatla ilgili okul dışı öğrenme ortamlarının tespiti ve dersle entegrasyonu konusunda ciddi bir çalışma ve planlama yapılamamıştır. Alan yazında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi kapsamında okul dışı öğrenmenin önemine işaret eden, uygulama yöntemleri ve bunların etkilerini inceleyen iki çalışmaya ulaşılmıştır. Bu araştırmalar daha çok gezi-gözlem yöntemini çalışmada merkeze almış olsa da okul dışı öğrenme kapsamında rahatlıkla değerlendirilebilirler. Göküş, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 7. sınıf müfredatında yer alan yardımseverlik konusunu okul dışında işlemiştir. Okul dışı öğrenme mekânı olarak huzurevini seçmiştir. Çalışmasında üç saatlik ziyaretin ilgili konuyu öğrenme konusundaki etkisini ve öğrenciler üzerindeki olumlu etkilerini paylaşmıştır. Temür tarafından yapılan araştırmada ise gezi gözlem yönteminin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersindeki önemine dikkat çekilmiştir. Çalışmada, gezi-gözlem yönteminin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenleri tarafından kullanıp kullanmadıkları belirlenmeye çalışılmış, öğretmenlerin hangi düzeyde ve konularda bu yöntemi tercih ettikleri, yöntemin öğrenci başarısına katkısı gibi konularda öğretmen

⁹ Bozdoğan, *Bilim ve Teknoloji Müzelerinin Fen Öğretimindeki Yeri ve Önemi*, 142-332; Murat Taşoğlu, *Coğrafya Öğretiminde Okul Dışı Etkinliklerin Öğrencinin Akademik Başarısına Etkisi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010), 20-94.

¹⁰ Nilgün Tatar-Kübra Elif Bağrıyanık, "Fen Ve Teknoloji Dersi Öğretmenlerinin Okul Dışı Eğitime Yönelik Görüşleri" *İlköğretim Online*, 11/4, (2012), 883-896.

¹¹ Bozdoğan, *Bilim ve Teknoloji Müzelerinin Fen Öğretimindeki Yeri ve Önemi*, 150-332.

¹² Ayrıntılı bilgi için bk. Hakan Saraç, "Türkiye'de Okul Dışı Öğrenme Ortamlarına İlişkin Yapılan Araştırmalar: İçerik Analizi Çalışması", *Eğitim Kuram ve Araştırmaları Dergisi*, 3/2, (2017), 60-81.

görüşleri alınmıştır.¹³

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersiyle ilişkili okul dışı öğrenme denildiğinde akla gelen ilk mekânlardan biri kuşkusuz ibadet mekânlarıdır. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi kapsamına camilerin okul dışı öğrenme mekânı olarak kullanılması hususunda farkındalık oluşturacak bir örnek proje "Okul-Cami Buluşması" adıyla Elazığ ilinde Milli Eğitim Müdürlüğü ve Müftülük işbirliğiyle 2016 yılından 2020'ye kadar 4 yıl boyunca yürütülmüştür.

Okul-Cami Buluşması Projesi 2016 yılında Elazığ İl Müftülüğü ile Elazığ İl Milli Eğitim Müdürlüğü arasında imzalanan protokol ile başlamıştır. Protokol, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu, 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanun, 6002 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 652 sayılı Milli Eğitim Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname hükümleri çerçevesinde hazırlanmıştır. Projenin fikir sahibi dönemin İl Müftüsü Yusuf Sarıkaya'dır.

Okul-Cami Buluşması projesinin amacı, okul ile camiye, öğretmen ile din görevlisini, öğrenci ile mahallesindeki cami ve din görevlilerini buluşturmadır.¹⁴ Proje öğrencilere millî ve manevî değerleri yakından tanıtmak, caminin birleştirici ve bütünleştirici yönünü fark ettirmek, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenleri ile din görevlilerinin birlikte iş birliği ile çalışmalarını sağlamak için yapılmıştır.¹⁵

Bu proje kapsamında imzalanan protokolle Milli Eğitim'e bağlı olan okullarda ilköğretim 4'ten lise son sınıfa kadar Elazığ'da okumakta olan öğrenciler yılda bir ders saatini öğretmenleri nezaretinde okula en yakın camiye giderek din görevlisi ile beraber işlemişlerdir. Camide işlenecek konuya dersin öğretmeni karar vermiştir. Camide gerçekleştirilen din dersleri öğrencilerle camide vakit namazının kılınması, din görevlisi ile sohbet edip sorular sorma, caminin bölümlerini tanıma ve öğrencilere yönelik etkinlikler yapılması şeklinde gerçekleşmiştir. Her yıl sonunda proje finali Vali, İl Müftüsü, İl Milli Eğitim Müdürü'nün katılımlarıyla öğretmenler, din görevlileri ve öğrencilerle birlikte Elazığ'daki farklı

¹³ Ayrıntılı bilgi için bk. Şeref Göküş, "Din Öğretiminde Gezi-Gözlem Yöntemi ve Bir Uygulama Örneği", *TYB Akademi: Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 28 (Ocak 2020); Gülfer Temür, *İnceleme ve Çalışma Gezilerinin İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Amaçlarının Gerçekleştirmesine Katkısı* (Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007).

¹⁴ T.C. Elazığ İl Valiliği, "Okul-Cami Buluşması Projesi' Protokolü İmzalandı"(4 Temmuz 2020).

¹⁵ MEB, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. "Okul-Cami Buluşması Projesi Sürüyor" (4 Temmuz 2020).

camilerde yapılmıştır.

Elazığ İlinde 4 yıl boyunca sistematik bir şekilde okul dışı ortamda gerçekleştirilen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri din eğitimi alanında bir ilk olması nedeniyle önem taşımaktadır. Ancak bu projenin kazanımları, öğrencilere etkisi, projenin güçlü ve zayıf yönleri, uygulamada ortaya çıkan aksaklıklar, projenin yürütülmesinde rol alan öğretmen ve din görevlisi görüşleri henüz araştırılmamıştır. 4 yıl boyunca duraksamadan yürütülmüş bu projenin farklı açılardan değişik çalışmalarda incelenmesi gerekmektedir. Buradan hareketle bu çalışmada Elazığ'da yürütülen Okul Cami Buluşması Projesi'nde görev alan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenleri ve din görevlilerinin, İl Millî Eğitim Müdürlüğü ve İl Müftülüğü'nün ortaklaşa çalışması, projede yapılan faaliyetler, projenin olumlu yönleri, proje süresince karşılaşılan sorunlar, öğrenci ve veliler tarafından kendilerine iletilen geri-dönütler hakkındaki görüşleri nelerdir, sorularına cevap aranacaktır.

Projenin olumlu yanları ile eksik ve geliştirilmesi gereken yönlerinin bilinmesi gelecekte Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi kapsamında yapılacak projelere ışık tutması açısından önem arz etmektedir. Bu durumların tespitinin Din Eğitimi alanına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

2.1. Araştırmanın Modeli

Nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması ile araştırma yürütülmüştür. Durum çalışması sistematik bilgi elde etmek için sınırlı bir sistemin nasıl işlediği ve çalıştığı hakkında bilgi toplamayı hedefleyen ve o sistemin derinlemesine incelenmesini kapsayan metodolojik bir yaklaşımı ifade etmektedir.¹⁶ İlgili alan yazında bütüncül tek durum deseni, İç içe geçmiş tek durum deseni, bütüncül çoklu durum deseni, içe geçmiş çoklu durum deseni olmak üzere dört tür durum deseni bulunmaktadır. Bu çalışmada durum çalışması deseni türlerinden bütüncül çoklu durum deseni kullanılmıştır. Bütüncül çoklu durum deseninde, öncelikle her bir durum kendi içerisinde ele alınır. Daha sonra ise bu durumlar arasında bir karşılaştırma yapılır. Bu desende önemli olan nokta aynı boyutlar hakkında veri toplayabilmektir.¹⁷

¹⁶ Münevver Subaşı - Kübra Okumuş, "Bir Araştırma Yöntemi Olarak Durum Çalışması", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 21/2 (2017), 419-426.

¹⁷ Yıldırım, Ali- Şimşek, Hasan, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2005), 291-292.

2.2. Çalışma Grubu ve Demografik Özellikleri

Proje kapsamında Elazığ'da ilkokul 4. sınıftan başlayarak lise son sınıfa kadar her kademedeki bulunan sınıflar camilerdeki derslere katılmıştır. İmzalanan protokol gereği, ortaokul ve liseler projede yer almışlardır. Bu çalışmada hem İHL hem düz lise ve ortaokullarda görev yapıp projeye dâhil olan öğretmenlerle görüşmeler yapılmıştır. Çalışmada katılımcılar kartopu örnekleme yoluyla seçilmiştir. Kartopu örneklemede araştırmanın problemine bağlı olarak zengin bilgi kaynağı elde edebilmek için bireyler ve durumlar belirlenir.¹⁸ Buradan hareketle araştırmacı Okul-Cami Buluşması Projesi hakkında en çok bilgi sahibi olan kişileri tespit etmeye çalışarak bu konuyla ilgili görüşü alınması önerilen kişilerle mülakat yapmıştır. Cami okul projesinde görev alan ve bu nedenle konuya hâkimiyeti ile konu hakkında bilgi düzeyi yüksek, çekirdek bir öğretmen ve din görevlisi grubu belirlenmiştir. Daha sonra bu çekirdek örneklem diğer örneklem elemanlarını tespit etmede yardımcı olmuştur. Süreç ilerledikçe araştırmacının konuşması gereken önemli isimler ön plana çıkmış ve çalışma bu isimler üzerinden gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu MEB'e bağlı olarak çalışan 12 öğretmen ve Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı olarak çalışan 12 tane imam-hatip oluşturmaktadır. Aşağıdaki tablolarda katılımcıların demografik özelliklerine yer verilmiştir:

Tablo 1. Araştırmaya Katılan DKAB Öğretmenlerinin Demografik Özellikleri

Ö:Öğretmen	Cinsiyet	Verdiği Dersler	Eğitim Durumu	Mezun Olduğu Bölüm	Çalıştığı Kurum
Ö1	Erkek	Kur'ân-ı Kerîm	Lisans	İlahiyat	AİHL
Ö2	Kadın	Kur'ân-ı Kerîm, Siyer	Lisans	DKAB	AİHL
Ö3	Erkek	Kur'ân-ı Kerîm, Siyer	Yüksek Lisans	DKAB	İHL
Ö4	Kadın	Kur'ân-ı Kerîm	Lisans	İlahiyat	İHL
Ö5	Erkek	Kur'ân-ı Kerîm	Yüksek Lisans	İlahiyat	Proje İHL
Ö6	Kadın	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	Yüksek Lisans	İlahiyat	Proje İHL

¹⁸ Yıldırım, Ali- Şimşek, Hasan, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 113.

Ö7	Kadın	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	Yüksek Lisans	İlahiyat	Düz Lise
Ö8	Erkek	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	Lisans	İlahiyat	Düz Lise
Ö9	Kadın	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	Lisans	İlahiyat	Düz Lise
Ö10	Erkek	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	Lisans	DKAB	Ortaokul
Ö11	Erkek	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	Lisans	İlahiyat	Ortaokul
Ö12	Kadın	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	Yüksek Lisans	DKAB	Ortaokul

Tablo 2. Araştırmaya Katılan İmam-Hatiplerin Demografik Özellikleri

İ:İmam	Eğitim Durumu	Mezun Olduğu Bölüm	Çalıştığı Yer
İ1	Lisans	İlahiyat	Merkez
İ2	Lisans	İlahiyat	Merkez
İ3	Lisans	İHL	Merkez
İ4	Ön Lisans	İlahiyat	İlçe
İ5	Ön Lisans	İlahiyat	İlçe
İ6	Lise(Hafız)	İHL	İlçe
İ7	Lise	İHL	Merkez
İ8	Lisans	İlahiyat	Merkez
İ9	Lisans	İlahiyat	İlçe
İ10	Lise	İHL	İlçe
İ11	Lisans	İlahiyat	Merkez
İ12	Yüksek Lisans	İlahiyat	Merkez

2.3. Verilerin toplanması

Verilerin toplanması için yarı yapılandırılmış mülakat tekniği

kullanılmıştır. Mülakat sorularının oluşturulması için ilgili alan yazın taranmış ve konu ile ilgili uzmanlardan görüş alınmıştır. Görüşme formunda sekiz tane soru yer almaktadır. Mülakat soruları imam-hatipler ve öğretmenler için ayrı ayrı hazırlanmış ancak proje hakkında sağlıklı bilgi elde edebilmek için her iki gruba da benzer sorular sorulmuştur. Aşağıda bu mülakat sorularına yer verilmiştir:

S.1. Okul-Cami Buluşması Projesinde camide ne gibi faaliyetler yapıldı? Bir örnekle anlatır mısınız?

S.2. Sizce Okul-Cami Buluşması Projesi'nin olumlu yönleri nelerdir?

S.3. Okul-Cami Buluşması Projesi kapsamında öğrencilerden ne tür geri-dönütler aldınız?

S.4. Okul-Cami Buluşması Projesi kapsamında velilerden ne tür geri-dönütler aldınız?

S.5. Bu projeyi gerçekleştirirken herhangi bir sorunla karşılaştınız mı? Açıklar mısınız?

S.6. Bu proje esnasında sizi en çok etkileyen olay nedir?

S.7. Projenin gelişmesi için önerileriniz nelerdir?

S.8. Projede Milli Eğitim Müdürlüğü ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nın ortak çalışmasının ne gibi faydaları oldu, açıklar mısınız?

2.4. Verilerin Çözümlemesi ve Analizi

Covid-19 salgını sebebiyle veriler telefon görüşmesi ile elde edilmiştir. Öncelikle telefon görüşmeleri bilgisayar ortamına aktararak deşifre metinler elde edilmiştir. Elde edilen veriler araştırmacılar tarafından içerik analizi kullanılarak çözümlenmiştir. Veri analizinde aşağıda verilen yol izlenmiştir: "Ses kayıtlarının bilgisayara olduğu gibi aktarılması, verilerin araştırmacılar tarafından çalışmanın amacına uygun olarak kodlanması, kodların ilişkilendirilmesi ve kategorilerin oluşturulması, temaların oluşturulması, betimsel yorumların ve doğrudan alıntılarının yapılması." Verilerin analizi sürecinde QSR N-VIVO 8 programı kullanılmıştır. Araştırmanın güvenilirliğini artırmak amacıyla Miles ve Huberman'ın (1994)¹⁹ [Görüş birliği/ (Görüş ayrılığı + Görüş birliği) X 100] formülüne başvurulmuştur, bunun için araştırmanın dışında olan iki uzmana veriler tekrar kodlatılmıştır. Uzmanların daha önce nitel araştırmalarda bulunmasına dikkat edilmiştir. Kodlama sonucu bir uzmanın %88 diğer uzmanın %94 oranında benzer kodları elde ettiği görülmüştür. Sonuç olarak %91 oranında bir görüş birliği yüzdesi elde edilmiştir. Bu görüş birliğinin %80'den yüksek olması çalışmanın iç tutarlılığı için yeterli olduğundan²⁰

¹⁹ Ayrıntılı bilgi için bk. Matthew, B. Miles- Micheal, A. Huberman, *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. Thousand Oaks, CA: Sage, 1994.

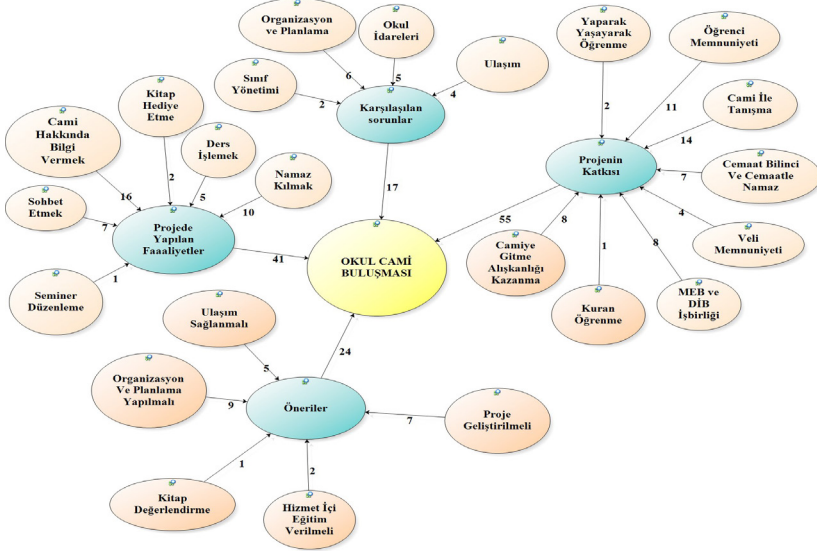
²⁰ Baltacı, Ali, "Nitel Veri Analizinde Miles-Huberman Modeli", *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 3/1 (2017), 1-15.

çalışmanın güvenilir olduğu söylenebilir.

3. BULGULAR

Araştırmamızın bu bölümünde projede yapılan faaliyetler, projenin katkısı, karşılaşılan sorunlar ve öneriler isimli temalara ve bu temaların alt temalarına yer verilmiştir. Katılımcıların Okul-Cami Buluşması Projesi'ne yönelik görüşleri kendi referans cümleleri kullanılarak yazılmıştır.

Katılımcıların Okul-Cami Buluşması Projesi hakkındaki görüşlerine ait model aşağıda yer almaktadır:

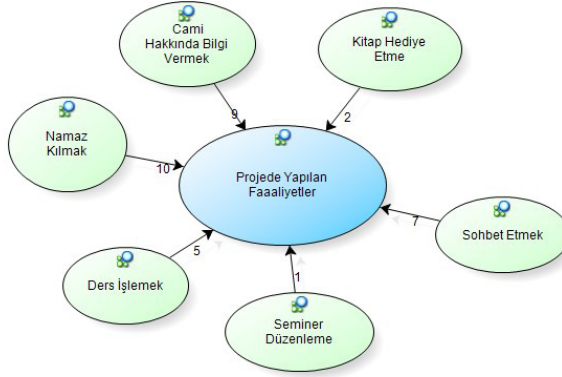
3.1. Projede Yapılan Faaliyetler

Okul-Cami Buluşması Projesi kapsamında katılımcılardan alınan görüşlere göre ortaya çıkan temalardan biri proje kapsamında yapılan faaliyetlerdir, bu temanın alt temalarından biri ise öğrencilere verilen kitap hediyeleridir.

Bu konu hakkında öğretmen ve imamların görüşlerini aşağıda yer verilmiştir:

3.1.1. Kitap Hediye Etme

Kitap hediye etme alt temasına dair bazı katılımcıların ifadeleri şunlardır:

1.İ: "2019/2020 Okul-Cami Buluşması açılış programı valimiz, il müftümüz, okul idarecilerimiz ve öğrencilerimizin katılımıyla camimizde yapıldı, öğrencilerimize 475 adet Dinimi Öğreniyorum kitabı, Peygamber ve Gençlik kitabı hediye ettik. Ayrıca ikramlarımız da oldu."

6.Ö:"Orda ikramlar çoktu bizlere de küçük hediyeler kitap gibi, öğrenciler mutlu oldular."

3.1.2. Seminer Düzenlemek

Proje kapsamında yapılan faaliyetler temasının alt temalarından biri seminer vermektir. Bu konuda sadece bir katılımcı görüş bildirmiştir, katılımcının ifadesi şu şekildedir:

1.İ:" Bu projede öğretmen ve velilerle de iletişim içerisinde olduk. Öğretmenler ve veliler için de Harput Eğitim Merkezi Müdürü Turgut Tunç tarafından çocuk yetiştirmede iletişim konulu seminer verildi. Seminerin verilmesi cemaati mutlu etti."

3.1.3. Cami Hakkında Bilgi Vermek

Bu alt temaya ait alıntı cümleleri şunlardır:

2.İ: "Okul-Cami Projesi kapsamında öğrencileri okula davet ettim, caminin bölümlerini tanıttım, caminin fazileti, İslâm'daki yeri ve önemi hakkında çocuklara bilgi verip dinimizde çocukların önemi konusuna değindim."

4.Ö: "Proje kapsamında okulumuza en yakın camiye gittik. Ulukent ortaokuluna en yakın camiye seçtik. Camiye gittiğimizde öğrencilere caminin bölümlerini tanıttım. Abdest almak isteyen öğrencilere abdesthaneyi gösterdim. Burada önemli olan gönüllü olmak, isteyen öğrenciler abdest aldı ve beraber 2 rekât mescit namazı kıldık."

3.İ: "Hafta sonları ve hafta içi ikindi namazından sonra öğrencilere ders verildi."

6.Ö:" Şahinkaya'dayken projeye katılmışım. Öğrencileri her hafta

bir sınıfı götürüyordum. İmam halka şeklinde oturup camilerden bahsetti. Çocukları gezdirdi minare, abdesthane, çocukların merak ettiği yerleri özellikle gösteriyordu. Minber, mihrap kalıcı öğrenme oldu. "

3.1.4. Ders İşlemek

Bu temanın alt temalarından biri de ders işlemek alt temasıdır, öğretmenler proje kapsamında derslerini camide işlemişlerdir.

5.İ: "Öğretmenler hafta içi öğrencileri ile gelip Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerini öğrencileri ile birlikte işlediler, Öğrencilere katkı sağladı, farklı oldu, bizzat yaşayarak öğrendiler"

11.İ:" Bahçelievler Ortaokulu öğrencileri zaman zaman camimizde ders işlemişlerdir. Derslere bizler de katkı sağladık."

9.Ö: "Gençler camiye getirildi sohbet yapıldı dersler verildi."

6.Ö:"Dersimi camide işledim, böylece farklı bir yerde ders işleme imkânı bulduk."

8.Ö: "Camide dersimizi yaptık, böylece kalıcı öğrenme oldu, öğrenciler konuyu yerinde öğrendiler."

3.1.5. Namaz Kılmak

Projede yapılan etkinliklerden biri de camide namaz kılma etkinliğidir. Bu etkinlik kapsamında bazı katılımcılar cemaatle vaktin namazını öğrencileri ile birlikte kılmışlar, bazıları ise mescit namazını isteyen öğrencilerle beraber kılmışlardır. Konu ile ilgili referans cümlelerine aşağıda yer verilmiştir:

6.Ö:"Namaz kılındı, cemaatle ikinci namazı."

4.Ö:"..... isteyen öğrenciler abdest aldı ve beraber iki rekat mescit namazı kıldık."

9.Ö: "İmam Hatip Lisesinde olduğumuz için bir nevi staj oldu, bir öğrencimiz müezzin oldu, cemaatle beraber namaz kıldık, cami hocası gençlere şeker ikram etti, sorularını cevapladı."

7.Ö: "Öğrencilerle birlikte cemaatle namaz kıldık, tabi isteyenler için. İlk defa cemaatle namaz kılan öğrencilerimiz oldu, okul dışında bir faaliyet olduğu için mutlu oldular."

3.1.6. Öğrencilerle Sohbet Etmek

9.İ: "Namazdan önce ve sonra öğrencilerle on ya da on beş dakika sohbetler ettik."

6.İ: "Öğrencilerin din hakkındaki sorularını cevapladık, cami hakkında merak ettikleri şeyleri anlattık. Dikkatimi çeken husus hurafe ve batıl inançlarla ilgili soruları oldu, onları da cevaplamaya çalıştık."

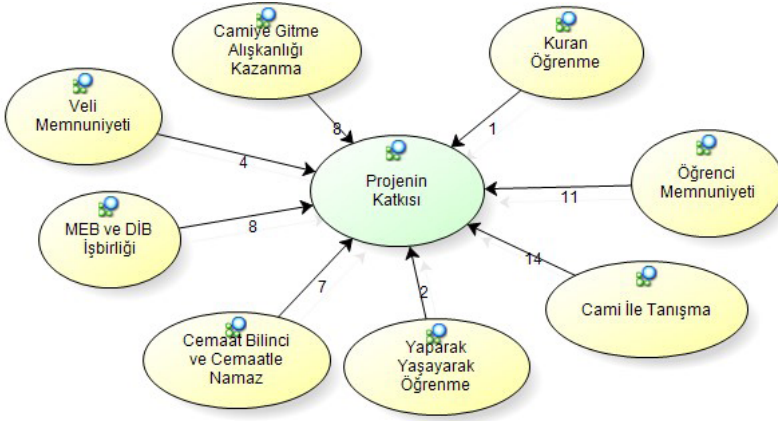
7.Ö: "Öğrenciler, imamla sohbet etti, ona sorular sordular. Birçok

öğrencimin önyargılarının söndüğünü fark ettim, imamın samimi yaklaşımının, şeker ikramının etkili olduğunu düşünüyorum."

3.2. Projenin Katkısı

Projenin katkısına dair veriler çözümlenmiş ve kategorize edilerek alt temaları oluşturulmuştur, oluşun şema şu şekildedir:

Projenin katkısı temasında katılımcı görüşlerine dayalı olarak ortaya çıkan alt temalar şunlardır:

3.2.1. Camiye Gitme Alışkanlığı Kazanma

Projenin katkısı temasının alt temalarından biri de camiye gitme alışkanlığıdır. Öğretmen ve imam-hatiplerle yapılan görüşmelerde bu proje ile bazı öğrencilerin ilk defa camiye gittikleri, oradan gördükleri iyi karşılama sonucu camiye gitme alışkanlıkları kazandıkları yönünde ifadelerde buldukları görülmektedir, bu konuya dair referans cümleleri şunlardır:

9.Ö: "Cemaatle namazın önemini idrak ettiler, gençler camiye cemaate alıştılar, dini eğitim ve vecibeler öğrendiler."

7.Ö: "Ben de isteksiz katılmıştım ama öğrencilerdeki heyecan, imamın yaklaşımı bende de tekrar tekrar gitme isteği oluşturmuştu."

12.İ: "Velilerden aldığımız dönütlere göre veliler öğrencilerin artık evde de kitap okumaya gayret gösterdiklerini namazlarını düzenli kılmaya başladıklarını, ... camiye gitmek istediklerini söylediler. Bu projenin öğrenciler üzerinde olumlu etkilerinin olduğunu söylediler."

6.Ö: "...ilk defa camii gören çocuklar oldu, sağ olsun imam çok sıcak davrandı. Küçüklerde etkisi var kesinlikle. O günden sonra erkek

öğrencilerde cumaya gitme merakı oluşmuştu, tabi burada önemli nokta ailelerin izni, camiye gitmeden önce ailelerden izin aldık."

3.2.2. Cami İle Tanışma

Projenin katkıları temasının alt temalarından biri de cami ile tanışma temasıdır. Burada dikkat çeken husus bu proje ile bazı öğrencilerin hayatlarında ilk defa camiye gitmiş olmalarıdır. Bu konu ile ilgili katılımcıların alıntı cümlelerine aşağıda yer verilmiştir:

12.Ö: "Hiç camiye gelmemiş olan öğrenciler bu sayede camiyle tanışmışlardır. İyi ki gelmişiz burada ders işlemişiz diyen öğrenciler var."

9.Ö: "Bu projenin en olumlu yanı camiye tanımayan öğrencilere camilerin önemi anlatıldı. Camilerin hayata dair bir üniversite olduğunu, hayatın içinde olduğunu anlamaları açısından çok önemli olduğunu gözlemledik. Bu proje kapsamında beni derinden etkileyen bir olay anlatacağım. Ortaokul 8. Sınıfta okuyan bir öğrenci şimdiye kadar hiç camiye gelmediğini caminin içini gördüğünde çok etkilendiğini, hiç cemaatle namaz kılmadığını söyledi. Bir imam olarak bu beni derinden üzdü. Çocuklarımıza gençlerimize ulaşmamız gerektiğini onların bize ihtiyaçlarının olduğunu, bizim de bu konuda çok gayret göstermemiz gerektiğini anladım."

11.İ: "Açılış programında beni çok etkileyen bir olay oldu. Camiye gelen lise öğrencisine duygularını neler olduğunu öğrenebilir miyiz diye sorduğumuzda camiye ilk defa geldiğini çok huzurlu olduğunu söyledi. Şimdiye kadar neden camiye gelmedim, bu yüzden çok pişmanım dedi, imam olarak okula derse gittiğimde 20 kişilik karma bir sınıfta derse girdim inanç noktasında deizme inanan gençler ile karşılaştım bu beni çok üzdü."

5.Ö: "Beni en çok etkileyen olay bazı öğrencilerimin hayatlarında hiç camiye gitmemiş olmasıydı. Önceden camiye gitmeyen öğrenciler daha heyecanlıydı, caminin manevi havasından mutlu oldular, onlar daha çok soru sordular, bir daha gelmek istediklerini söylediler."

6.Ö: "Camiye tanıma ve tanıma anlamında yerinde dersin işlenmesi güzel olmuştur."

2.İ: "Okul Cami buluşmalarının diğer güzel bir tarafı öğrencilerimiz inandıkları dinin mabedini, din görevlisini yakından tanıma imkânları elde ettiler."

1.Ö: "...önce ifade ettiğim gibi hiç camiye gelmeyen öğrencilerin camiyle buluşmaları son derece önem arz eder."

3.2.3. Cemaat Bilinci ve Cemaatle Namaz

Projenin katkıları teması konusunda cemaatle namaz kılmanın önemi noktasında katılımcılar fikir beyan etmiştir. Bu konudaki referans

cümlelerine aşağıda yer verilmiştir:

5.Ö: Öğrencilere cemaatle namaz kılmanın önemini fark ettirdi bu gezi. Cami ziyaretinden sonra bizim lisede bizimle beraber Cuma namazına gelmek isteyen öğrenci sayısı arttı, bu açıdan güzel oldu diye düşündüm."

9.İ: Öğrenciler camiyi sevdiler, aramızda güzel bir muhabbet oldu. Bu ziyaretten sonra bazı gençler camiye gelip vakit namazlarını kılmaya başladılar cemaatle onun için de katkısı oldu bence."

11.İ: "Olumlu tarafı cemaat bilincinin oluşmasıdır."

3.2.4. Veli Memnuniyeti

Projenin katkıları konusunda ortaya çıkan alt temalardan biri veli memnuniyetidir. Yapılan görüşmelerde velilerin öğrencilerin cami ziyareti yapmalarından dolayı memnun oldukları, bu durumu öğretmen, imam-hatip ve okul idareleri ile paylaştıkları görülmektedir. Bu alt temaya ait alıntı cümleleri şunlardır:

3.İ: "Beni mutlu eden bir başka olay ise lisede derslerine girdiğim öğrencilerden birinin babası beni arayarak teşekkür etti. Hocam ben çocuğumu camiye getiremiyorum ama sizi tanıdıktan sonra sürekli sizden bahsediyor, benim oğlum sizin anlattıklarınızdan çok etkilenmiş rica etsem bundan sonra ilgilenir misiniz? dedi. Okul-Cami buluşmalarının diğer güzel bir tarafı öğrencilerimiz inandıkları dinin mabedini, din görevlisini yakından tanıma imkânları elde ettiler."

7.Ö: Cami ziyaretinden sonra bir velim beni aradı, oğlunun camiye gittiğini anlattığımı ve mutlu olduğunu söyledi, teşekkür etti, bu da bizi motive ediyor."

4.Ö: Projenin en güzel yanlarından biri camiye gitme alışkanlığı olmayan velileri de teşvik etmesi, biri destekleyen bir mesaj atmıştı okulun grubuna, aslında bir derslik bir proje bile ummadığımız güzel şeylere sebep olabiliyor."

5.İ: " Veliler öğrencilerin artık evde de kitap okumaya gayret gösterdiklerini ve namazlarını düzenli kılmaya başladıklarını söylediler. Bu projenin öğrenciler üzerinde olumlu etkilerinin olduğunu söylediler. Öğrencilerimize hediye ettiğimiz kitaplardan istifade edildiğine şahit olduk. Verilen kitapların okunduğunu öğrencilerin davranışlarındaki olumlu değişikliklerden anladım."

3.2.5. Öğrenci Memnuniyeti

Araştırmaya katılan bazı katılımcılar proje sonrası öğrencilerin memnuniyetini dile getirmişlerdir, bu hususa dair katılımcı görüşleri şunlardır:

8.Ö: "Öğrenciler acayip memnun kaldı, beraber resim çektik."

10.İ: "bu sayede camiyle tanışmışlardır. İyi ki gelmişiz burada ders işlemişiz diyen öğrenciler var."

10.Ö: "Hiç cami görmeyenler, görünce çok mutlu oldular."

11.İ: "Ayrıca liseli öğrencilerin derslerine girdiğin için çok mutlu olmuşlardı. Bana siz imamlar niye bizimle ilgilenmiyorsunuz, sizin tecrübelerinizi rehberliğin bize ihtiyacımız var. Sizi caminin dışında başka yerlerde toplumun içinde görmek istiyoruz. Diyanet teşkilatı olarak büyük bir aileyiz fakat verimlilik açısından yeterince neden verim alamıyoruz insanların bize bu kadar ihtiyacı varken biz neden bu kadar pasif kaldık diyerek kendimi eleştirdim."

1.İ: "Cami ve hocalar hakkında olumsuz önyargıları olan öğrenciler bu proje sayesinde cami ve hocalara karşı sevgilerinin arttığı, soru ve sorunlarını rahatlıkla anlayabilecekleri bir merkez haline döndü."

4. Ö: Müftülüğün bu uygulaması beğeniliyor, öğrenciler monotonluktan kurtulup farklı bir ortamda ders dinledikleri için daha ilgililer derse karşı."

3.2.6. MEB ve DİB İşbirliği

Yapılan mülakatlarda hem MEB’de öğretmenlik yapan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin hem de Diyanet İşleri Başkanlığı’nda görev yapan din görevlilerinin ortak olarak çalışmaktan duydukları memnuniyeti ifade eden bazı katılımcılar olduğu görülmektedir. MEB ve DİB işbirliği alt temasına dair katılımcı görüşleri şu yöndedir:

9.Ö: "Her iki kurumumuzun da bu projede istekli olması son derece önemliydi."

10.İ: "Okul-caminin birbirinin tamamlayıcısı olduğunu her iki kurum da ortaklaşa gösterdik böylece."

11.İ: "Milli Eğitim ve Diyanet İşleri Başkanlığı’nın birlikte yaptığı projeler büyük önem arz ediyor. Bu iki kurumda birlikte hareket ederse çok daha iyi başarılar elde edilebilir. Bugünün gençleri yarının cami cemaati olacaklar şimdiden bir farkındalık oluşursa gelecek için önemli bir adım atılmış olur. Bu proje sayesinde camiye, ilme gereken değer verilmesi camiye olan ilginin artması için iki tarafında birlikte hareket etmesi ile dindar gençlik meydana gelebilir."

5.İ: "İki kurum arasında kaynaşmayı sağladığı hususunda faydalı oldu proje kanaatimce."

3.2.7. Kur’ân Öğrenme

Kur’ân öğrenme alt temasına ilişkin alıntı cümleleri şunlardır:

9.Ö: " Kur’ân öğrenme konusunda fayda sağlamıştır."

5.İ: " Proje sonrası öğrenciler Kur’ân Kurslarına gelmeye başladılar, bu noktada İHL’deki hocalarımıza yardımcı olduk. Kur’ân derslerinden düşük not olan öğrencileri çalıştırarak destekledik, proje bir gün ile sınırlı kalmadı, öğrenciler camiye kendi istekleri ile gelmeye başladılar, bu açıdan

çok güzeldi bence."

3.2.8. Yaparak Yaşayarak Öğrenme

Yaparak, yaşayarak öğrenme alt temasına ait referans cümleleri şöyledir:
9.Ö.K: "Öğrencimizin manevi değerleri bizzat yaşayarak öğrenmesi ve tattığı manevi lezzeti kendinde yaşayarak adeta bir ışık gibi çevresini etkilemesi açısından bu ziyaretlerin faydasını gördük."

4.İ.E: " Okul ile gerçek hayatı birleştirme fırsatı bulduk."

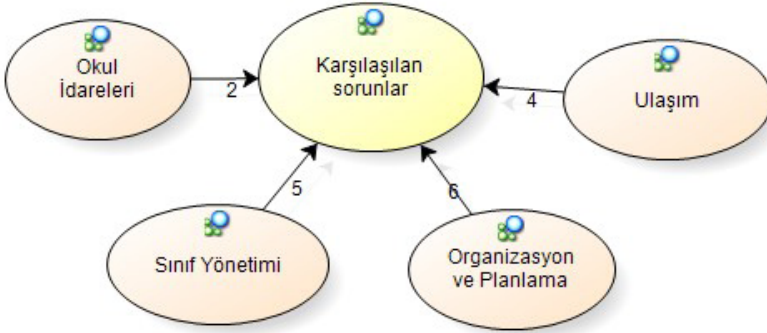
3.3. Karşılaşılan Sorunlar

Karşılaşılan sorunlar temasının alt temaları; ulaşım, organizasyon ve planlama, okul idareleri şeklindedir.

Bu alt temalara dair bilgilere aşağıda yer verilmiştir:

3.3.1. Ulaşım

Her ne kadar proje en yakın camide yapılmış olsa da bazı okullar

ulaşım konusunda sıkıntı çekmişlerdir, bu konuya dair alıntı cümleleri şu şekildedir:

10.Ö: Bizim en büyük sıkıntımız ulaşım, o kadar çocuğu caddeden geçirmek için zorlandım. Öğretmenin tatlı sert bir otorite kurması lazım, bunu başardığımı düşünüyorum ama ona rağmen hiperaktif öğrenciler hem yolda hem camide beni yordular, bu konuda şöyle bir çözüm olabilir, iki öğretmen ya da bir okul idarecisi ile bir öğretmen çocukları götürebilir, belediyeden ulaşım için destek alınabilir."

1.Ö: Projede karşılaştığım sorun ulaşım, okul idaresi bir otobüs ayarlayabilirdi. Kendi imkânlarımızla gittik, bazı öğrencileri arabamla ben götürdüm, bu konuda sorun var, belediye de dâhil edilsin projeye ve ya okul idaresi dikkat etsin buna."

2. Ö: Bizim okul, Harput'ta olduğu için ulaşım en büyük sorun. Biz

öğretmenler araçlarımızla çocukları camiye taşıdık, demem o ki ulaşım en büyük sorundu."

3.3.2. Organizasyon ve Planlama

2.Ö: "Eğer devam edecekse bunun için okul idareleri uygun zaman ayarlamalı. Ayarlamıyorlar organizasyonda sıkıntı oluyor özellikle kalabalık okullarda yapmak olsun diye yapıldı. Küçük yerlerde güzel ama büyük okullarda zorlukları da var, bir anda dört beş sınıf götürüyorlar ziyete dönüşüyor, iyi organize olmalı bence."

3.3.3. Okul İdareleri

9.İ: "Okul-Cami buluşmalarında maalesef bazı okul yöneticileri öğrencilerin camiye gelmelerini engellediler, sebep ise derslerinden geri kaldıklarını 'Bu çocuklar sınava hazırlanıyorlar camiye geldiklerinde dersleri geri kalacak.' diyerek öğrencilerin camiye gelmelerini engel oldular."

2.Ö: "Okul müdürleri önce eğitilmeli, önce onlar sorun çıkarıyorlar. Mesela lise son sınıfların sınavları var diye projeye dâhil edilmediler, bence o öğrencilerimizin de caminin manevi havasına ihtiyaçları var, belki sınav streslerini de azaltabiliriz böyle etkinliklerle, öğrenci ve velilerin görüşü alınmadan proje dışında tutuldular, sadece bir saatlik bir dersimizi camide işleyecektik sonuçta."

3.3.4. Sınıf Yönetimi

9.İ: "Cami ortamıyla okuldaki sınıf ortamı bir olmadığından camide sükûneti sağlamak zor olabiliyor, bu anlamda öğretmenler zaman zaman zorlanmışlardır."

2.Ö: "Çok hareketli öğrencilerimiz var, onlarla bu projede zorlandık, gerçi sınıfta da hiperaktif dediğimiz öğrenciler bizi yormakta, camide onları yönetmek zordu, oradan oraya koşurdular."

4. ÖNERİLER

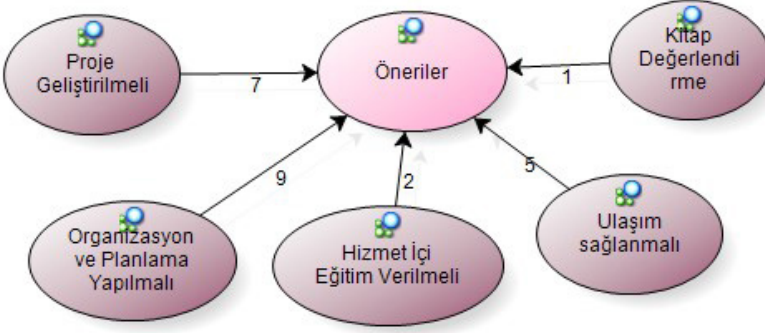
Verilerin kodlanıp analiz edilmesi sonucu ortaya çıkan şema şu şekildedir:

Öneriler ana temasının alt temalarına aşağıda yer verilmiştir:

4.1. Proje Geliştirilmeli

1.Ö: "Devam etmesi faydalıdır. Eksiklikleri giderilip geliştirmeli"

2.İ: "Projede süreklilik sağlanabilirse faydalı olacağını düşünüyorum; proje devam etmelidir, planlama yapılmalı, gelişmeli"

6.İ: Devam edilmesinde yarar var. Bir de hiç değilse haftada bir her bir sınıfı bir kere getirmeleri çok daha iyi olur. Hatalar düzeltilip geliştirilmeli, ulaşım gibi."

4.2. Ulaşım

1.Ö: "Ulaşım konusunda dikkat edilmeli, belediye de projeye dâhil olsa güzel olur."

2. Ö: "Bizim okul, Harput'ta olduğu için ulaşım en büyük sorun, biz öğretmenler araçlarımızla çocukları camiye taşıdık, demem o ki ulaşım en büyük sorundu. Belediye ile anlaşılabilir bence."

10.Ö: "...bu konuda şöyle bir çözüm olabilir, iki öğretmen ya da bir okul idarecisi ile bir öğretmen çocukları götürebilir, belediyeden ulaşım için destek alınabilir."

1.Ö: Projede karşılaştığım sorun ulaşım, okul idaresi bir otobüs ayarlayabilirdi, kendi imkânlarımızla gittik, bazı öğrencileri arabamla ben götürdüm, bu konuda sorun var, belediye de dâhil edilsin projeye ve ya okul idaresi dikkat etsin buna."

4.3. Hizmetiçi Eğitim

4.Ö:"Özellikle cami imamlarına çocuk psikolojisi hakkında hizmet içi eğitim verilmeli."

6.İ: "Proje hakkında eğitimlerle bilgi verilmeli, öğretmen bir dersini camide rahatlıkla işlemeli, bu konuda materyaller camide hazır olmalı."

4.4. Organizasyon ve Planlama

11.İ: Bu konuda her iki kurum koordineli çalışarak planlama yapmalı, öğretmen din görevlisini önceden arayarak ders hakkında bilgi vermeli."

6. İ: "Bir de hiç değilse haftada bir her bir sınıfı bir kere getirmeleri çok daha iyi olur."

10.Ö: "Projede öğrencilerin sadece belli bir camiye değil de imkânlar dâhilinde farklı camilere de götürülmelerinin faydalı olacağını düşünüyorum."

2.Ö: "Geliştirilmesi gereken husus ödenek ayrılıp öğrencilerin tarihi camilere götürülmesi bence."

12.İ: "Okul idareleri camideki din görevlileri ile önceden planlamalı, sırf proje olsun diye ziyaretler yapılmamalı."

4.5. Kitap Değerlendirme

"10.Ö: "Bence bu derslerde öğrencilere dinî içerikli kitaplar hediye edilebilir, öğrenciler kitap değerlendirmesini camiye geldiklerinde yapabilirler, böylece daha faydalı olur proje."

5. SONUÇ VE TARTIŞMA

Çalışmanın bu bölümünde elde edilen bulguların sonuçları yazılmış ve ilgili alan yazındaki çalışmalarla desteklenerek yorumlanmıştır.

Okul-Cami Buluşmaları Projesi'ni kapsamında katılımcılardan alınan görüşlere göre ortaya çıkan ana temalar, proje kapsamında yapılan faaliyetler, projenin katkısı, yaşanan sorunlar, öneriler şeklindedir. Proje kapsamında yapılan faaliyetler ana temasının alt temaları; kitap hediye etme, seminer düzenleme, cami hakkında bilgi vermek, ders işlemek, namaz kılmak ve sohbet etmek şeklindedir. Bu alt temalara dair bilgiler şu şekildedir:

*Proje kapsamında yapılan faaliyetler ana temasında en fazla yüklemenin cami hakkında bilgi vermek (n=16) alt teması olduğu görülmektedir. Katılımcılardan hem imam-hatipler hem öğretmenler cami hakkında öğrencilere bilgi verdiklerini, camiye tanıttıklarını proje kapsamında öncelikle bu hususa dikkat çektiklerini dile getirmişlerdir.

*Kitap hediye etme (n=2) alt temasında sadece iki tane yüklemenin olduğu görülmektedir, kitap hediye etme etkinliği sadece iki camide yapılmasına rağmen burada katılımcıları etkilediği ve öğrencilerin bu durumdan memnun oldukları aşikârdır, ilerleyen süreçte bu uygulamanın geliştirilmesi faydalı olabilir.

*Seminer düzenleme alt teması(n=1) ise sadece Elazığ'ın en büyük camisi olan İzzetpaşa Camii'nde yapılmıştır. Yapılan görüşmelerde projeye katılan hem imam-hatibin hem de öğretmenin bu durumdan memnun oldukları ve seminerin velilere dönük olarak yapılmasından, aile ile ilgili bilgiler verilmesinden dolayı projeyi başarılı buldukları görülmüştür. Ancak seminerin sadece tek bir camide yapılması proje açısından eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Seminerlerin yaygınlaştırılması proje açısından verimli olacaktır. Atalay (2016) yaptığı nitel çalışmada cami

içinde yapılan seminerlerin önemine dikkat çekmiş, gençlerin bu konuda beklentileri olduğunu dile getirmiştir.²¹

*Proje kapsamında yapılan faaliyetler ana temasının diğer alt temaları namaz kılmak, sohbet etmek ve ders işlemek şeklindedir. Proje kapsamında yapılan faaliyetler ana temasında ikinci olarak namaz kılma(n=10) alt temasında yüklemelerin olduğu görülmektedir. Projeye katılan öğrencilerden istekli olanlar ya vaktin namazını ya da mescit namazını imam-hatip ve öğretmenleri ile birlikte cemaat halinde kılmışlardır. Katılımcılardan 4.Ö: ".....isteyen öğrenciler abdest aldı ve beraber iki rekat mescit namazı kıldık, böylece öğrenciler yaparak yaşayarak öğrendiler." ifadesiyle projenin yaparak yaşayarak öğrenmeye katkı sağladığını ifade etmiştir.

*Proje kapsamında yapılan faaliyetlerden biri de sohbet etmektir(n=7), öğrenciler bu proje ile gittikleri caminin din görevlilerine sorular sormuşlar ve onlarla sohbet etmişlerdir, yapılan bu sohbetler bazı öğrencilerin cami ve din görevlileri ile ilgili olumlu düşüncelerine yardımcı olmuştur. Nitekim öğretmenlerden birinin bu konudaki ifadesi şöyledir: 7.Ö: "Öğrenciler, imamla sohbet etti, ona sorular sordular, birçok öğrencimin önyargılarının söndüğünü fark ettim, imamın samimi yaklaşımının, şeker ikramının etkili olduğunu düşünüyorum." Atalay 'ın (2016) gençler üzerinde yaptığı çalışmasında sosyal ve manevi sorunların çözümünde kampüs camii ve görevlilerinin rolü üzerinde durmuş ve din görevlisinin gençlerle sohbet etmesinin onlarla ilgilenmesinin önemi üzerine vurgu yapılmıştır.

*Proje kapsamında yapılan faaliyetlerden bir diğeri ders işlemek alt temasıdır. Bu alt temaya göre öğretmenler bir ders saatini camide işlemişlerdir. Katılımcılardan 5.İ, 11.İ, 9.Ö, 6.Ö ve 8.Ö derslerini camide işlediklerini farklı bir mekânda ders işlemenin faydalı olduğunu, kalıcı öğrenmeye, yaparak yaşayarak öğrenmeye katkı sağladığını ifade etmişlerdir. Temür (2007) Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenleri ile yaptığı araştırmada katılımcılar en çok 5. sınıflarda ibadet konusunda bilgilenebilir ünitesinde (cami konusu) gezi gözlem metodunun kullanılması gerektiğini ifade etmişlerdir.²²

Projenin katkısı ana temasının alt temaları: Camiye gitme alışkanlığı kazanma, cami ile tanışma, veli memnuniyeti, öğrenci memnuniyeti, cemaat bilinci ve cemaatle namaz, MEB ve DİB İşbirliği, Kur'ân öğrenme, yaparak yaşayarak öğrenmedir. Yapılan görüşmelerde en fazla yüklemenin projenin katkısı ana temasında olduğu görülmüştür. Bu alt temalara dair bilgiler şu şekildedir:

²¹ Mehmet Atalay, *Gençlere Yönelik Cami Merkezli Sosyal Din Hizmetleri* (Samsun: OMÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 41-48.

²² Temür, *İnceleme ve Çalışma Gezilerinin İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Amaçlarının Gerçekleştirilmesine Katkısı*, 77.

*Cemaat bilinci ve cemaatle namaz (n=7) alt temasında öğrencilerin proje sonrası camiye gelip namaz kıldıkları, cemaatin önemi ve cemaatle namaz kılmanın önemini fark ettikleri konusunda katılımcılar görüş bildirmiştir.

*Camiye gitme alışkanlığı kazanma(n=8) alt temasında öğrencilerin bu proje sonrasında camiye sevdikleri ve cami gezisi sonrasında da camiye gitmeye devam ettikleri, bazı öğrencilerin Kur'an kurslarına başladıkları görülmektedir, bu noktada din görevlisinin öğrencilerle ilgilenmesinin etkili olduğu düşünülebilir.

* Cami ile tanışma (n=14) alt teması projenin katkısı ana teması kapsamında en fazla yüklemenin olduğu alt temadır. Hem öğretmenlerin hem imam-hatiplerin çokça dile getirdikleri husus bazı öğrencilerin hayatında hiç camiye gitmemiş olmasıdır. Yapılan bu gezi ile öğrenciler ilk cami ziyareti tecrübelerini yaşamışlardır. Göküş (2020), Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi kapsamında yirmi dört tane öğrenciyi huzurevi ziyaretine götürerek görüşlerini almıştır. Bu çalışma ile paralel olarak Göküş'ün çalışmasında da gezi gözlem metodu ile öğrencilerin ilk elden tecrübe edinme imkânına sahip olduklarına dikkat çekilmiştir.²³

*Veli memnuniyeti (n=4) alt temasında ise 3.İ, 7.Ö, 4.Ö ve 5.İ kodlu katılımcılar görüşlerini dile getirmişlerdir. Proje kapsamında bazı katılımcıların ifadesi ile velilerden bazıları dönüş yaparak projeden memnuniyetlerini ifade etmişlerdir.

*Öğrenci memnuniyeti (n=11) alt teması da projenin katkısı ana teması kapsamında yükleme sayısında ikinci sıradadır. Öğretmen ve imam-hatiplerin bazıları öğrencilerinin okul cami buluşmaları kapsamında cami ziyaretlerinden memnun olduklarını ve bu durumu dile getirdiklerini söylemişlerdir. Bu duruma paralel olarak öğrenci başarısının ve memnuniyetinin gezi gözlem yöntemi ile arttığını gösteren birçok çalışma bulunmaktadır.²⁴ Tosun (2012) ise yaptığı çalışmasında gezi gözlem ve düz anlatım yöntemlerinin karşılaştırılması üzerinde durmuş ve öğrencilerin gezi yöntemi ile ders işlemek istedikleri sonucuna varmıştır.²⁵

*MEB ve DİB İşbirliği(n=8) alt temasında katılımcılardan bazıları iki kurumun kaynaşmasını sağladığı ve öğretmen ile din görevlisinin ortak

²³ Göküş, "Din Öğretiminde Gezi-Gözlem Yöntemi ve Bir Uygulama Örneği", 115-144.

²⁴ Ayrıntılı bilgi için bk. Korkmaz, *Volkan Topoğrafyası Konularının Öğretiminde Gezi-Gözlem Yönteminin Öğrenci Başarısına Etkisi*, 1-185; Merve Açıköz, *Sosyal Bilimler Öğretiminde Gezi Gözlem Ve İnceleme Yönteminin Etkililiğinin İncelenmesi*. (Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006); Tunç, *Gezi-Gözlem Yönteminin Coğrafya Eğitim – Öğretimindeki Önemi, Öğrenci Başarısına Etkisi ve Diğer Öğretim Yöntemleriyle Karşılaştırılması*, 60-130.

²⁵ Tosun, *İlköğretim Canlılar Dünyasını Gezelim Tanıyalım Ünitesinin Anlaşılmasında Gezi Gözlem ve Düz Anlatım Yöntemlerinin Karşılaştırılması*, 23-29.

çalışmasını sağladığı açısından projenin katkısının olduğunu belirtmişlerdir.

* Kur'ân Öğrenme (n=1) alt temasında katılımcılardan din görevlilerinden biri Kur'ân öğrenme açısından da projenin faydalı olduğunu ifade etmiştir.

*Yaparak ve Yaşayarak Öğrenme (n=2) alt temasında ise 9.Ö.K, 4.İ.E kodlu iki katılımcı fikir beyan etmiştir. Katılımcılar cami ortamında öğrencilerin yaparak yaşayarak öğrenme fırsatı bulduklarını ifade etmişlerdir. Tosun (2012, 29-30) yaptığı çalışmada gezi gözlem ve düz anlatım yöntemlerinin karşılaştırılması üzerinde durmuş ve öğrencilerin gezi yönteminin yaparak yaşayarak öğrenmede etkili olduğunu dile getirmiştir. Temür (2007)araştırmasında gezi gözlem yönteminin öğrenmede kalıcılığı sağladığı, öğrencilerin yaparak yaşayarak öğrendikleri için öğrenmelerini kolaylaştırdığını ileri sürmüştür, Temür'ün (2007) elde ettiği sonuçlar bu çalışma ile benzerlik göstermektedir.²⁶

Karşılaşılan sorunlar temasının alt temaları; ulaşım, organizasyon ve planlama, okul idareleri ve sınıf yönetimi şeklindedir. Bu alt temalara yönelik değerlendirmeler şunlardır:

*Ulaşım (n=4) 10.Ö, 1.Ö, 2.Ö ve 7.Ö kodlu katılımcılar ulaşımında sorun yaşadıklarını söylemişlerdir.

*Organizasyon ve Planlama (n=6): Katılımcılardan bazıları, okulun bu projeye katılırken organizasyon ve planlama konusunda eksik yönleri olduğunu dile getirmiştir. Aycan (2008) gezi gözlem yönteminin biyoloji öğretimindeki yeri üzerine yapmış olduğu çalışmada öğrencilerin gezi gözlem yöntemi ile daha başarılı oldukları sonucuna varmış, fakat bu yöntemin organizasyonunun zor olması ve ekonomik yetersizliklerden dolayı kullanılmasında sıkıntılar yaşandığını belirtmiştir.²⁷

*Okul İdareleri (n=5): Katılımcılardan ikisi okul idarelerinin proje yürütülürken sorun çıkardığını dile getirmiştir. Mazman (2007) 'da Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, bürokratik engellerin çokluğundan gezi gözlem kullanamadıklarını belirtmiştir.²⁸ Çetin vd. (2010) 33 tane Tarih öğretmeni üzerinde anket uygulamış ve okul idarelerinin gezi gözlem yapılması konusunda sıkıntı çıkardıklarını dile getirmiştir. Elde edilen sonuç bizim çalışmamızla paralellik göstermektedir.²⁹

²⁶ Temür, *İnceleme ve Çalışma Gezilerinin İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Amaçlarının Gerçekleşmesine Katkısı*,76-80.

²⁷ Derya Aycan, *Gezi-Gözlem Yönteminin Biyoloji Öğretimindeki Önemi ve Diğer Öğretim Yöntemleri Arasındaki Yeri*, (Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008), 86-89.

²⁸ Ayrıntılı bilgi için bk. Fatma. Mazman, *Sosyal Bilgiler Eğitiminde Gezi-Gözlem Metodunun Uygulanmasına İlişkin Bir Araştırma*, (Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007).

²⁹ Turhan Çetin, vd. "Sınıf ve Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Gezi-Gözlem Yöntemine İlişkin Görüşleri". *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*. 5/2 (2010), 158-180.

*Sınıf Yönetimi (n=2): Katılımcılardan bazıları okuldan camiye öğrencileri götürürken ve camide ders işlerken sınıf yönetiminde zorlandıklarını ve projenin bu kısmında sorun yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Temür (2007) gezi yönteminin İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin amaçlarının gerçekleştirilmesine katkısı üzerine yaptığı çalışmada öğretmenler (%13) öğrencileri idare etmekte güçlük çektiklerini ifade etmişlerdir.³⁰

Öneriler ana temasında katılımcılara projenin gelişmesi yönündeki çözüm önerileri sorulmuştur. Öneriler ana temasının alt temaları ise proje geliştirilmeli, ulaşım, hizmetçi eğitim, organizasyon ve planlama ile kitap değerlendirmedir:

*Proje geliştirilmeli(n=7) alt temasında katılımcılar projenin devam etmesini ve eksik yönlerinin düzeltilmesini talep etmişlerdir.

*Ulaşım sağlanmalı (n=5) alt temasında bazı katılımcılar okul idareleri veya belediye tarafından öğrencilerin taşınmasının iyi olacağını çözüm önerisi olarak sunmuşlardır. Güven vd.(2010) çalışmada gezi yapılacak yere ulaşım konusunda, Milli Eğitim Müdürlüğü, Valilik, Belediye vb. kuruluşlardan destek sağlanması gerektiğine dikkat çekmiştir.³¹

Hizmet İçi Eğitim(n=2): Katılımcılardan biri din görevlilerine hizmet içi eğitim verilmesini önerirken diğeri öğretmenlere proje öncesi hizmet içi eğitimin verilmesi gerektiğini çözüm olarak ileri sürmüştür. Güven vd. (2010) tarafından yapılan çalışmada da benzer olarak öğretmenlere, gerek Milli Eğitim Bakanlığının gerekse il Milli Eğitim Müdürlüklerince yürütülecek olan hizmet içi eğitim kurslarında gezi-gözlem yöntemi ile ilgili bilgi verilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur.³²

Organizasyon ve Planlama (n=9) alt temasında katılımcılardan bazıları her iki kurumunda organize ve planlı bir şekilde çalışması gerektiğini proje öncesi dersin iyi bir şekilde işlenmesi için önceden gerekli çalışmaların yapılmasını önermişlerdir.

Kitap Değerlendirme(n=1): Katılımcılardan biri proje kapsamında yapılan din dersinde kitap değerlendirmelerinin yapılmasının iyi olacağını önerdiği görülmektedir.

6. ÖNERİLER

Çalışmadan elde edilen verilerin analiz edilmesi sonucunda aşağıda

³⁰ Temür, *İnceleme ve Çalışma Gezilerinin İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Amaçlarının Gerçekleştirilmesine Katkısı*, 67.

³¹ Aydın Güven, vd. "Tarih Öğretmenlerinin Gezi-Gözlem Uygulamalarında Karşılaştıkları Sorunlar, *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9 (2010), 225-235.

³² Güven, vd. "Tarih Öğretmenlerinin Gezi-Gözlem Uygulamalarında Karşılaştıkları Sorunlar",235.

verilen öneriler ileri sürülebilir:

1. Okul-Cami Buluşmaları Projesi eksiklikleri düzeltilerek devam etmelidir.
2. Okul idarelerinin proje öncesi din görevlileri ve görevli öğretmenle koordineli bir şekilde işbirliği içinde çalışması projenin başarısını artıracaktır.
3. Ulaşım konusunda sıkıntı yaşayan öğretmenler tespit edilmeli ve belediyeden destek alarak öğrencilerin okuldan camiye taşınması sağlanmalıdır.
4. Projede görev alan öğretmen ve din görevlilerine proje kapsamında hizmet içi eğitimler verilmelidir.
5. Farklı örneklemeler üzerinden nicel çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

Açıkgöz, Merve. *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Gezi Gözlem Ve İnceleme Yönteminin Etkililiğinin İncelenmesi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.

Aycan, Derya. *Gezi-Gözlem Yönteminin Biyoloji Öğretimindeki Önemi ve Diğer Öğretim Yöntemleri Arasındaki Yeri*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.

Atalay, Mehmet. *Gençlere Yönelik Cami Merkezli Sosyal Din Hizmetleri*. Samsun: OMÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.

Baltacı, Ali. "Nitel Veri Analizinde Miles-Huberman Modeli". *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 3/1 (2017), 1-15.

Blomberg, Karin. *Direct Experience Teaching In The Out-Of-Doors*. Minneapolis: University Of Minnesota, Master's Thesis, 1967.

Bozdoğan, Aykut Emre. *Bilim ve Teknoloji Müzelerinin Fen Öğretimindeki Yeri ve Önemi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2007.

Bozdoğan vd. Aykut Emre. "Planlı Bir Alan Gezisi İçin Örnek Uygulama: Bir Fabrikası Gezisi." *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi* Hüseyin Hüsnü Tekişik Özel Sayısı, 1, (2015), 1-12.

Çebi, Hicret. *Farklı Okul Dışı Öğrenme Ortamlarının Öğrencilerin Fen Bilimleri Dersine Karşı İlgi Ve Tutumlarına Etkisi*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek lisans Tezi, 2018.

Çetin, Turhan, vd. "Sınıf ve Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Gezi-Gözlem Yöntemine İlişkin Görüşleri". *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*. 5/2 (2010), 158-180.

Ertaş, Hülya. *Okul Dışı Etkinliklerle Desteklenen Eleştirel Düşünme Öğretiminin, Eleştirel Düşünme Eğilimine Ve Fizik Dersine Yönelik Tutuma*

Etkisi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2012.

Göküş, Şeref. "Din Öğretiminde Gezi-Gözlem Yöntemi ve Bir Uygulama Örneği". *TYB Akademi: Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi*,28 (Ocak 2020), 115-144.

Güven, Aydın vd. "Tarih Öğretmenlerinin Gezi-Gözlem Uygulamalarında Karşılaştıkları Sorunlar". *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*. 9 (2010), 225-235.

Karademir, Ersin. *Öğretmen ve Öğretmen Adaylarının Fen ve Teknoloji Dersi Kapsamında Okul Dışı Öğrenme Etkinliklerini Gerçekleştirme Amaçlarının Planlanmış Davranış Teorisi Yoluyla Belirlenmesi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013.

Korkmaz, Neşe. *Volkan Topoğrafyası Konularının Öğretiminde Gezi-Gözlem Yönteminin Öğrenci Başarısına Etkisi*. Ankara, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.

Kulalıgil, Armağan. *Sınıf Dışı Öğrenme Ortamlarında Gerçekleşen Öğretim Uygulamalarının 5. Sınıf Fen Bilimleri Dersinde Öğrencilerin Akademik Başarı, Yaratıcılık ve Motivasyonlarına Etkisi*. Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010.

Mazman, Fatma. *Sosyal Bilgiler Eğitiminde Gezi-Gözlem Metodunun Uygulanmasına İlişkin Bir Araştırma*. Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.

MEB, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. "Okul-Cami Buluşması Projesi Sürüyor" Erişim 4 Temmuz 2020. <http://elazig.meb.gov.tr/>

Miles, Matthew, B.-Huberman, A. *Micheal. Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. Thousand Oaks, CA: Sage, 1994.

Saraç, Hakan. "Türkiye’de Okul Dışı Öğrenme Ortamlarına İlişkin Yapılan Araştırmalar: İçerik Analizi Çalışması". *Eğitim Kuram ve Araştırmaları Dergisi* 2017, 3/2, 60-81.

Salmi, Hannu. *Science Centre Education: Motivation And Learning İn İnformal Education*. Finland: University of Helsinki, Department of Teacher Education, Doctoral Dissertation, 1993.

Subaşı, Münevver. - Okumuş, Kübra. "Bir Araştırma Yöntemi Olarak Durum Çalışması". *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 21/2 (2017), 419-426.

Şimşek Ahmet - Kaymakçı Selahattin. "Okul Dışı Sosyal Bilgiler Öğretiminin Amacı ve Kapsamı", *Okul Dışı Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ed. Ahmet Şimşek - Selahattin Kaymakçı. Ankara: Pegem Akademi, 2015.

T.C. Elâzığ İl Valiliği. "Okul-Cami Buluşması Projesi Protokolü İmzalandı" Erişim 4 Temmuz 2020. <http://elazig.gov.tr/>

Tatar, Nilgün – Bağrıyanık, Kübra Elif. "Fen Ve Teknoloji Dersi Öğretmenlerinin Okul Dışı Eğitime Yönelik Görüşleri". *İlköğretim Online*, 11/4, (2012),883-896.

Temür, Gülfer. *İnceleme ve Çalışma Gezilerinin İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Amaçlarının Gerçekleşirmesine Katkısı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.

Tunç, Sibel. *Gezi-Gözlem Yönteminin Coğrafya Eğitim – Öğretimindeki Önemi, Öğrenci Başarısına Etkisi ve Diğer Öğretim Yöntemleriyle Karşılaştırılması*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.

Tosun, Osman. *İlköğretim Canlılar Dünyasını Gezelim Tanıyalım Ünitesinin Anlaşılmasında Gezi Gözlem ve Düz Anlatım Yöntemlerinin Karşılaştırılması*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012.

Yıldırım, Ali - Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2005.

